

8. BUNIYATOV Z.M. (1986) *Gosudarstvo Xorezmshaxov – Anushtegenidov 1097–1231*. Moscow: Nauka.
9. DAVYDOVICH YE.A. (1970) *Materialy po metrologii srednevekovoy Srednej Azii*. Moscow: Nauka.
10. PETRUSHEVSKIY F.I. (1849) *Obshchaya metrologiya*. St. Petersburg. Tipografiya Eduarda Praca. – Ch.I: *Soderzhashchaya opisaniye mer, vesov, monet i vremyaischisleniya nineshnix i drevnix narodov*.
11. KAUFMAN I.I. (1906) *Russkij ves ego razvitie i proisxozhdenie v svyazy s istoriej russkix denezhnyx sistem s drevnejshix vremyon*. Opyt

- issledovaniya. In: *Zapiski numizmaticheskogo otdeleniya imperatorskogo russkogo arxeologicheskogo obshchestva*. T. 1. St. Petersburg. P. 93–183.
12. FYODOROV-DAVYDOV G.A. (1963) *Monety rasskazvuyut*. Moscow: Izdatel'stvo AN SSSR.
13. KHINC V. (1970) *Musul'manskiye mery i vesa s perevodom v metricheskuyu sistemu*. Moscow: Nauka.
14. KHODZHANIYAZOV T. (1977) *Denezhnoe obrashcheniye v gosudarstve Velikix Sel'dzhukov (po dannym numizmatiki)*. Ashxabad: Ylym.

Надійшла до редколегії 11.04.17

A. Zubko, Ph.D. in History, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

UNITS OF WEIGHT IN CENTRAL ASIA

The development of the civilization in the Central Asia lasted for a long time. For thousands of years, people living there have been domesticating animals, artificially irrigating and cultivating land. This region was the cradle of the unique civilization of farmers and nomads making use of river oases, steppe and submontane pastures.

In the 4th – 8th centuries, caravan trade routes connecting countries of Western Asia and the Far East ran through Central Asia.

Growth of the manufacture and trade gave impetus to gradual development in Central Asia of the system of weights and measures based on measurement standards. Political turmoil and foreign invasions affected this process. Today, the study of Central Asian measures is of contemporary importance for historians.

The article traces the origins of the system of weights in Central Asia and determines degree to which its formation was influenced by systems of weights of other civilizations in various periods of history. The role which science and culture in Central Asia played in development of structure of the region's system of weights was clarified.

Keywords: system of weights and measures, gold mithqāl, silver dirham, ratti, maund.

УДК 271.2 (477.7)

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2017.134.3.04>

С. Кагамлик, канд. іст. наук
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

УКРАЇНЬСЬКА ЦЕРКОВНА ЕЛІТА В УМОВАХ РОСІЙСЬКОГО ЦЕНТРАЛІЗМУ. СПРОБИ ВІДНОВЛЕННЯ ДАВНІХ ПРАВ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ЗА ЧАСІВ ПЕТРА II (1727–1730)

Досліджено спроби української церковної еліти відстояти свої давні права в умовах російського централізму за часів Петра II (1727–1730). Зокрема, проаналізовано звернення Київського архієпископа Варлаама Ванатовича про відновлення втраченого статусу Київської митрополії, петиції українських архієреїв про скасування указу гетьмана Данила Апостола щодо заборони духовенству набувати нерухоме майно, а також депутації від Києво-Печерської лаври про підтвердження ставропігії, свободи друку та інших привілеїв обителі.

Ключові слова: Православна церква, українська церковна еліта, Київська митрополія, російський централізм, Петро II.

Період в історії України кінця XVII–XVIII ст. склав особливу епоху в житті Православної церкви. Вхідження Київської митрополії до складу Московського патріархату у 1686 р. визначило підпорядкування українських церковних інституцій російській світській і церковній владі. Відтоді головним завданням для української церковної еліти стало відстоювання своїх давніх прав і привілеїв в умовах російського централізму. Початкові умови зміни канонічної юрисдикції Православної церкви в Україні давали надію її очільникам зберегти свій попередній статус у межах Російської держави. Проте під тиском правлячих структур спроби українських еліт зберегти державну і церковну самобутність виявилися марними і були остаточно поховані знищенням Гетьманщини й актом секуляризації церковних земель у 1786 р.

Питання боротьби українського духовенства за свої права почали розглядати ще історики кінця XIX – початку XX ст.: А. Діанін, В. Пархоменко, І. Теличенко [4, 12, 14] та ін. Їхні дослідження ілюстрували суперечливі стосунки між світською та церковною владою другої половини XVII–XVIII ст. Цікаві документи із зазначеної тематики опублікували у своїх дослідженнях Ф. Терновський та Ф. Титов [15, 16, 17]. Після тривалого періоду застою церковно-історичних досліджень в Україні радянської доби в роки незалежності з'явилася ціла низка історико-правових досліджень доби Гетьманщини. Найважливішими з них є праці С. Плохія, О. Крижанівського, О. Гуржія, З. Когути, В. Мордвінцева, В. Горобця [7, 3, 6, 9, 2]. Доцільними у цьому контексті є також церковні історіографічні студії В. Ластовського [8], у яких він ана-

лізує праці істориків, що вивчали зазначене питання, звертаючи увагу на його зв'язок із наступом російської влади на самобутність Православної церкви в Україні.

Від часу входження України до складу Російської держави за Переяславською угодою для української церковної еліти було важливо зберегти всі її колишні права та привілеї, надані ще литовськими князями і польськими королями. Проте з підпорядкуванням у 1686 р. Київської митрополії Московському патріарху Православна церква в Україні в умовах російського централізму почала втрачати свої позиції.

Зокрема, це виявилось в пониженні митрополичої гідності київських ієрархів. Так, у грамоті, наданій Гедеону Святополк-Четвертинському 28 січня 1688 р., він уже значився як "митрополит Київський, Галицький і Малої Росії" [18, с. 247], а не "всієї Росії", як його попередники.

Особливо складним виявилось становище Православної церкви в Україні, як складовій Російської імперії, за часів Петра I. По смерті Київського митрополита Іоасафа Кроковського (1718) українське духовенство тривалий час було під підозрою. Обрання киянами межигірського архімандрита Іродіона Жураковського на вакантну київську кафедру не було затверджено, а на її заміщення в 1722 р. призначено Варлаама Ванатовича. Тим самим від цього часу припинилася традиція вільного обрання київських ієрархів. Настановлення Ванатовича було відмінним і в тому сенсі, що при хіротонії він отримав лише титул архієпископа Київського і Галицького, – а не митрополита, і без додатку "і Малої Росії". Фактично, цим Київську митрополію було понижено до

рівня звичайної єпархії і позбавлено давнього визначального статусу. Це приниження Української церкви було пов'язане із загальною політикою Петра I супроти України: після смерті гетьмана Скоропадського не дозволено було обирати нового гетьмана і того ж, 1722 р. засновано Малоросійську колегію.

Із приходом до влади царя Петра II (1727–1730) українські еліти пов'язували сподівання на повернення своїх прав і привілеїв. За його правління припинила свою діяльність Малоросійська колегія і було відновлено гетьманство. Вихованці Києво-Могилянської академії оспівували відродження української старовини і славили царя та гетьмана у своїх творах (панегірик Якова Галяховського "Ехо радості" 1727 р.; драма "Милость Божія" 1728 р. ймовірного авторства Георгія Неруновича).

Свої плани на повернення давніх прав Української церкви виношували і представники церковної еліти. Насамперед Київський архієпископ Варлаам Ванатович, який намагався офіційно повернути статус Київської митрополії. З архівних джерел відомо, що він ще в 1723 р. готував "Выписку о Киевских митрополитах и о протчем Малороссийском духовенстве" [5, арк. 132–140 зв.]. Разом із підлеглим йому духовенством Варлаам Ванатович підготував на ім'я імператора Петра II прохання про відновлення в Києві митрополії [16]. Дати на документі немає, але Ф. Терновський вважає, що його подано 1727 р., коли з воцарінням Петра II в українського духовенства з'явилися надії на відновлення своїх давніх прав. Підписи під документом також відсутні, є лише примітка про засвідчення копії: "свидѣтельствовавал катедральной киевской канцелярист Иван Савусский" [16, с. 72].

За Ф. Терновським, який досліджував архів Синоду із цього питання, доля цього клопотання в Синоді завершилася тим, що синодальна канцелярія в 1729 р. підготувала таку відповідь: "точного указу о киевской митрополіи, чтоб ей не быть, в дѣлах св. Синода не имѣется, а имѣется-де только указ 1722 г. о произведении на киевскую епархию тихвинскаго архимандрита Варлаама Ванатовича во архієпископы" [15, с. 10–11]. По смерті Петра II в січні 1730 р. більше це питання не порушувалося.

Наслідком цієї чолобитної, як і всієї діяльності Варлаама Ванатовича як ревного охоронця давніх прав Київської митрополії, стало незадоволення російської влади і автора Духовного регламенту Феофана Прокоповича, яке викликало трагічні обставини подальшої долі київського архієрея. Ванатовича викликали в Москву, де його було піддано суду, позбавлено архієрейського сану і священства та заслано довічно до Кирило-Білозерського монастиря Новгородської єпархії. Через десять років заслання, у жовтні 1740 р. – з нагоди сходження на престол імператриці Єлизавети – Варлаам Ванатович отримав помилування і йому було повернуто архієрейський сан, проте від архієрейських регалій він відмовився. Останні роки життя він провів у Тихвінському Успенському монастирі, прийнявши схиму.

Іншим важливим питанням, яке намагалися врегулювати українські архієреї за допомогою своїх уповноважених, було матеріальне становище Православної церкви. 18 березня 1728 р. гетьман Данило Апостол у своїх "додаткових пунктах" поставив питання про заборону монастирям і взагалі духовенству набувати нерухоме майно через купівлю, дарунок та інші шляхи, дозволяючи при цьому лише грошові пожертвування. Цим актом становище церковних інституцій було дуже підірвано.

Відомо, що у вересні 1729 р. гетьман звертався до єпископа Чернігівського і Новгород-Сіверського Іродіона Жураковського, нагадуючи про підлеглисть духовенства суду світських установ у питаннях про майнові суперечності [19; 13, с. 400].

У серпні 1729 р. архієреї Чернігівської і Переяславської єпархій Іродіон Жураковський та Іоаким Струков звернулися до Синоду, посилаючись на указ 1727 р. про скасування зборів із духовенства, із клопотанням про поновлення сили цього указу. У їхній чолобитній значилися такі пункти: 1) з 1729 р. гетьман Данило Апостол встановив із духовенства "сбори такіе, каких за прежних гетманов не собирано"; 2) "зборщики зъло о дачѣ зборов стужают"; 3) гетман "мимо архієреев" "в разных дѣлах и церковных церемоній отправленіях, яко то молебнов и протчем" "своими указами через полковников и сотников" "духовных управителей турбует" [11, с. 12]. Синод передав цю справу в Іноземну колегію із вказівкою для гетьмана не ухвалювати рішень щодо справ духовного відомства без погодження з архієреями [12].

Водночас із подібним клопотанням (про звільнення духовенства від зборів до військового скарбу і суду гетьмана) звернулися і Київський архієпископ Варлаам Ванатович із вищим київським духовенством, проте отримали відмову: указ Петра I від 9 вересня 1729 р. диктував гетьману Данилу Апостолу "збору с монастырских владѣльцов в войсковый скарб доходов чинить, как в данном вышеозначенном рѣшеніи опредѣлено" [1, с. 170–171].

Аналогічно повернути окремі свої привілеї за допомогою своїх адвокатів зробила спробу і Києво-Печерська лавра. Користуючись урочистостями з нагоди інтронізації Петра II, керівництво монастиря в 1727 р. відправило до Санкт-Петербурга особливу депутацію на чолі з Романом Копою, який уже мав багатий досвід адміністративно-юридичних доручень, клопотатися у столиці про закладження різних монастирських справ. Найважливіша справа архіву Києво-Печерської лаври дає змогу відтворити обставини цього відповідального відрядження.

Лаврському уповноваженому, який займав почесну посаду намісника приписного до Лаври Зміївського монастиря, було вручено детальну інструкцію – "пункты экспедиции", яка була "соборне опредѣлена", тобто схвалена і затверджена Духовним собором Лаври [23, арк. 2–4 зв.]. У 18 пунктах інструкції йшлося, зокрема, про необхідність підтвердження давніх жалуваних грамот Лаври, а також клопотатися про скасування всляких зборів із монастиря та компенсацію Лаврі за землю, що їй було забрано під будівництво фортифікаційних споруд у 1706 р. Змушений тривалий час перебувати при дворі, Роман Копа вирішував й інші питання, зокрема, пов'язані із цензурою лаврського друку.

Про хід виконання справ, заявлених інструкцією, Роман Копа систематично повідомляв керівництво монастиря. Так, 3 листопада 1727 р. лаврський повірений писав Печерському архімандриту Іоаннію Сенютовичу: "прошение наше о денгах на свѣщу неугасимую в skutечное событіе приходит, якое получит невдолзѣ надѣяться" [23, арк. 13]. Водночас Копа попереджав про ймовірну перерву у вирішенні справ у зв'язку з коронацією Петра II, яка мала відбутися в Москві. З огляду на це він радив настоятелю скористатися цією подією і підготувати нове вітання від Лаври: "А особливе оние ж благодѣтели наши приказали мнѣ писать до вшой святыни, дабы повторни який нибудь зготовить презент од ікон или од іного его імператорскому лицу, да и рестр особливый о нуждах монастирских, албо зготовить прошение, о чом надобно, дабы при коронаціи из тим явитися в Москвѣ" [23, арк. 19].

У своїх листах Роман Копа детально описував імператорську коронацію, яка відбулася 25 лютого 1728 р. [23, арк. 25, 32–32 зв.], свою присутність на ній, а також вручення йому пам'ятного знаку на честь цієї події: "А по литургии был трактамент мирским и духовним знат-

нїйшим персонам в Грановитой его величества палатѣ, между которими за честь и величіе обители святой и за імя вашего преподобія як при всей той церемонїи, так и на трактamentѣ по высокої его імператорской милости и моеї худости быть случися, и якіе знаки о такой вождельннїи всенародной радости протчим персонам его милостию імператорскою давано, тот и мнѣ пожаловано" [23, арк. 35]. Завдяки близькому знайомству із князем Д. Голіциним Роман Копа мав можливість на наступний день після коронації представити цареві малюнок із виглядом реставрованого після пожежі 1718 р. соборного Успенського храму [17, с. 82].

28 липня 1728 р. Роман Копа детально прозвітував про виконані ним доручення, зокрема, щодо головного свого завдання – підтвердження давніх прав Лаври – він зазначав: "Грамота ставропигіальная готова уже и вскорѣ будет сооружена на пергаментѣ, в которой написано архимандрїи Печерскїй по прежнему быть первенствующой, книги всякіе печатать и в продажу одпускать по прежнему ж. [23, арк. 47]. Фактично, усі доручені інструкцією справи лаврському уповноваженому вдалося виконати, за винятком компенсації Лаврі за землю, яка відійшла у 1706 р. під будівництво Печерської фортеці.

На початку серпня Копа доповідав про отримання ним головної для Лаври грамоти – на право ставропигії [17, приложение № 30], а також, за його словами, "премощнїйшаго указа імператорскаго величества о обидах святой обители в сѣнокосах, от офицеров кїевских затѣянных" (обидві грамоти датовані 1 серпня 1728) [23, арк. 47]. Ішлося про грамоту Петра II Кїївському губернатору Штоку про захист Лаври від утисків різних осіб й установ, а також про видачу коштів на монастирські потреби з міських прибутків [17, приложение № 29]. Крім цих грамот, лаврському уповноваженому вдалося також відшукати копію грамоти царів Іоанна і Петра Олексійовичів від 16 грудня 1688 р., про що Лаврі було повідомлено грамотою 29 серпня 1728 р. [17, приложение № 31]. Після цього Роман Копа повідомив про завершення всіх покладених на нього доручень ("в поверенних дѣлах по возможности отчасти управившися") і передачу справ іншому лаврському повіреному Ісайї. Отже, виконання Романом Копою своїх обов'язків повіреного, результатом яких стали чотири імператорських грамоти Петра II, можна оцінити як цілком успішне.

Сприятливе для Української церкви правління Петра II виявилось результативним і для іншого лаврського повіреного – намісника Свенського монастиря Інокентія Ждановича. Результатом його поїздки в Москву за сприяння графа Г. Головкина стала грамота імператора Петра II від 10 липня 1729 р. на ім'я Печерського архимандрита Іоанкія Сенютовича на освячення й устаткування відновленої після пожежі 1718 р. Успенської церкви. Зокрема, у ній йшлося: "...повелѣли мы Великій Государь по особливої нашей Императорской милости с помянутым вашим присланным послать из казны нашей одѣяние на престол и на жертвенник и ризы и стихарь, из серебряной бѣлой парчи з золотыми позументы...". Також повідомлялося, що "присланной же ваш намѣстник Інокентїй допущен был пред наше Императорское Величество и пожалован нашим жалованьем, и отпущен к вам с сею нашего Императорского Величества грамотою" [17, приложение № 32].

Щодо діяльності повіреного Ісайї, якому передав справи Роман Копа, відомо, що 11 червня 1729 р. він подавав від Лаври чолобитну, за якою кїївському віцегубернатору Штоку було велено "впредь в Печерскую Лавру и Троицкїй болницкїй монастир для далного разстоянія и волокиты жалованья и на церковные потребности призводити в Кїеве в четвертой год, а на неугаси-

мую свещу погодно из неположенных в штат доходов" [20]. Крім того, Ісайя звертався листом до цесарівни Єлизавети Петрівни, у якому нагадував їй про обіцянку її матері, імператриці Катерини Олексіївни, виплатити Лаврі кошти на священницькі ризи [21, арк. 3].

Як припускає Ф. Титов [17, арк. 158], імператриця Катерина Олексіївна могла зробити згадані пожертви Лаврі під впливом князя О. Меншикова, до якого з відповідним проханням звернувся Роман Копа, хоча ім'я адресата у листі не згадано: "ко всемилосерднїйшему Вашей Свѣтлости щедротам всенижайшое рабское воздающе поклоненіе и всемирннїйше молим: благоволи свое Патронское дому Богородичного явити милосердіе. Яко же его царское державство Богом освоенную церковь своим государским иждивением возсоздати не остави. Тако и Ваше свѣтлїйшее высококордіе по благоутробной своей милости украсити Святой олтарь одеждами и сосудами священными..." [21, арк. 2]. Отже, лаврські повірені (Роман Копа, Інокентій Жданович та Ісайя) – доклали зусиль для пошуку благодійників Лаври з метою не лише відбудови Успенського собору, а й відновлення його знищеного пожежею 1718 р. устаткування.

В умовах російського централізму для керівництва Києво-Печерського монастиря також було важливо відстояти за допомогою своїх уповноважених права Києво-Печерської друкарні, яка від часів свого заснування, як найбільший і найавторитетніший православний видавничий осередок, користувалася свободою друку та монополією на продаж книг на українських землях.

Вихід царського указу 1720 р. зумовив низку обмежень для Лаври, яка раніше користувалася свободою власного книгодрукування. Поставлені російською владою вимоги – повна відповідність книгам російського друку, отримання дозволу на випуск кожної окремої книги, надсилання сигнальних примірників книг на попередній розгляд Синоду. З огляду на це адміністрації монастиря необхідно було підібрати спеціальних уповноважених осіб, діяльність яких мала спрямовуватися на полегшення контролю над лаврським книговидаванням.

Ще у грудні 1726 р. керівництво Лаври порушило прохання перед Синодом про дозвіл надрукувати "по желанію малоросійскаго и зарубежнаго православных народов" книги для келїйного моління. У відповідь Синод нагадав про необхідність повної відповідності друку – згідно з імператорським указом від 5 жовтня 1720 р. – російським аналогічним виданням і затребував по два примірники новонадрукованих видань "для совершеннаго разсмотрѣнія и утверждения" [22, арк. 2]. З огляду на це керівництво Лаври у 1727 р. відправило до Санкт-Петербурга особливого уповноваженого – ієромонаха Трубчевського Чолнського монастиря Ісайю, доручивши йому клопотатися щодо полегшення контролю за лаврським книгодрукуванням. Лаврський повірений представив Синоду два примірники новонадрукованого Нового завіту 1725 р. видання і просив схвалити книгу для продажу. Клопотання лаврського представника досягло успіху: Синод указом від 29 листопада 1727 р. дозволив пускати у продаж цю та інші книги, надруковані згідно з московськими зразками, з огляду на те, щоб "Синоду излишняго утруждения, а монастырю напрасных убытков и в волокитствах продолжения не было". Відповідальність за друк книг було покладено на Печерського архимандрита – "со всяким опасным смотрѣніем... достовѣрно такія новопечатаемая книги свидетельствовать" [22, арк. 3; 10, № 327].

Наступного, 1728 р. інший уповноважений – лаврський намісник, ієросхимник Роман Копа подав від Лаври клопотання про надання дозволу Лаврі самостійно друкувати та продавати книжки, які раніше видавалися у

Печерській друкарні і не мали московських аналогів, – "молитвословов, акафистов, житій святих отец, алфавитов и прочих, для душевной пользы употребляемых книг, которыя от многих лѣтъ печатались в Киевѣ". У відповідь на це клопотання вийшов указ Синоду від 21 лютого 1728 р., яким було дозволено друкувати ці книги з умовою, щоб у них не було "никаких святїй церкви противностей и погрѣшностей" [22, арк. 4; 10, № 327].

У статті досліджуються спроби української церковної еліти відстояти свої давні права в умовах російського централізму за часів Петра II (1727–1730). Зокрема, аналізуються звернення Київського архієпископа Варлаама Ванатовича про відновлення втраченого статусу Київської митрополії, петиції українських архієреїв про скасування указу гетьмана Данила Апостола щодо заборони духовенству набувати нерухоме майно, а також депутації від Києво-Печерської лаври про підтвердження ставропігії, свободи друку й інших привілеїв обителі.

Таким чином, намагання української церковної еліти відстояти свої давні права в умовах російського централізму за часів Петра II (1727–1730) частково досягли успіху. Зокрема, уповноваженим Києво-Печерської лаври вдалося підтвердити окремі права обителі, зокрема головний привілей – ставропігію, а також домогтися полегшення цензури над книговидавництвом Печерської друкарні. Водночас звернення Київського архієпископа Варлаама Ванатовича про відновлення втраченого статусу Київської митрополії та петиції українських архієреїв про скасування указу гетьмана Данила Апостола щодо заборони духовенству набувати нерухоме майно не досягли своєї мети.

Список використаних джерел

1. Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии. – Отд. II / под ред. Н.И. Петрова. – К., 1904. – Т. 1, ч. 1. – 463 с.
2. Горобець В. "Волимо царя східного...". Український Гетьманат та російська династія до і після Переяслава / В. Горобець. – К.: Критика, 2007. – 464 с.
3. Гуржій О.І. Українська козацька держава в другій половині XVII – XVIII ст.: кордони, населення, право / О.І. Гуржій. – К.: Основи, 1996. – 222 с.
4. Дианин А. Малороссийское духовенство во второй половине XVIII века / А. Дианин. – К., 1904. – 90 с.
5. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. – Ф. 312, № 430, Т. 1.
6. Когут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України / З. Когут. – К.: Критика, 2004. – 351 с.
7. Крижанівський О.П. Історія церкви та релігійної думки на Україні / О.П. Крижанівський, С.М. Плохий. – К.: Либідь, 1994. – 335 с.
8. Ластовський В.В. Між суспільством і державою. Православна церква в Україні наприкінці XVII – у XVIII ст. в історії та історіографії / В.В. Ластовський. – К.: Фенікс, НКПІКЗ, 2008. – 496 с.
9. Мордвінцев В.М. Російське самодержавство і Українська православна церква в кінці XVII–XVIII ст.: навч. посіб. / В.М. Мордвінцев. – К.: ВПЦ "Київський університет", 1997. – 95 с.
10. Описание документов и дел, хранящихся в архиве Св. Синода. – СПб., 1885. – Т. VII. – 75 с.
11. Пархоменко В. К истории взаимных отношений малороссийских светских и духовных властей в XVIII веке / В. Пархоменко // Киевская старина. – 1906. – № 1. – Отдел второй. – С. 11–12.
12. Полное собрание постановлений и распоряжений по ведомству православного исповедания. – СПб., 1890. – Т. 7. – 759 с.
13. Пришляк В. З листування Данила Апостола / В. Пришляк // Український археографічний щорічник. – 2010. – Вип. 15. – С. 384–413.

S. Kagamlyk, Ph. D. in History
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE UKRAINIAN CHURCH ELITE UNDER THE RUSSIAN CENTRALISM. THE ATTEMPTS TO ASSERT THE LONG-STANDING RIGHTS UNDER THE PETER II (1727–1730)

The article examines the attempts of the Ukrainian ecclesiastical elite to assert their long-standing rights under the Russian centralism of Peter II (1727-1730). In particular, it analyzes the appeal of Kyiv Archbishop Varlaam Vanatovich on the restoration of the lost status of the Kyiv Metropolis, the petition of the Ukrainian bishops for the abolition of the decree of Hetman Danylo Apostol concerning the prohibition of the clergy to acquire real estate, as well as deputation from the Kyiv Pechersk Lavra on confirming stauropegion, freedom of press and other privileges of the Monastery.

Key words: Orthodox Church, Ukrainian church elite, Russian centralism, Kyiv Metropolis, Peter II.

14. Теличенко И.В. Сословные нужды и желания малороссиян в эпоху Екатерининской комиссии / И.В. Теличенко // Киевская старина. – 1890. – Т. 31. – Кн. 11–12. – С. 251–272, 471–493.

15. Терновский Ф.А. Очерки из истории Киевской епархии в XVIII столетии на материалах синодального архива / Ф.А. Терновский. – К., 1879. – 53 с.

16. Терновский Ф.А. Прошение киевского архиепископа Варлаама Ванатовича императору Петру II о предоставлении киевской кафедре прежнего титула митрополитии / Ф.А. Терновский // Киевские епархиальные ведомости. – 1874. – № 3. – Отдел второй. – С. 63–78.

17. Итово Ф.И. Русский царствующий дом Романовых в отношении его к Киево-Печерской лавре. 1613–1913 / Ф.И. Итово. – К., 1913. – 18 с.

18. Харлампович К.В. Малороссийское влияние на великорусскую церковную жизнь / К.В. Харлампович. – Казань, 1914. – Т. 1. – 970 с.

19. Центральний державний історичний архів України (ЦДІАК України). – Ф. 51, оп. 3, спр. 503;

20. ЦДІАК України. – Ф. 128, оп. 1 заг., спр. 7.

21. ЦДІАК України. – Ф. 128, оп. 1 заг., спр. 8.

22. ЦДІАК України. – Ф. 128, оп. 1 друк., спр. 38.

23. ЦДІАК України. – Ф. 128, оп. 2 черн., спр. 4.

References

1. Akty i dokumenty, odnosiaschchiesia k istorii Kievskoi Akademii (1904), otd. II. Pod red. N. I. Petrova. T. 1, ch. 1. Kiev. – 463 p.
2. HOROBETS V. (2007) "Volymo tsaria shidnoho...". Ukrainyskyi Hetmanat ta rosijska dynastia do i pislia Pereiaslava. Kyiv: Krytyka. – 464 p.
3. HURZHIY O. I. (1996) Ukrainka kozatska derzhava v druhij polovyni XVII – XVIII st.: kordony, naselennia, pravo. Kyiv: Osnovy. – 222 p.
4. DIANIN A. (1904) Malorossijskoe duhovenstvo vo vtoroj polovine XVIII veka. Kiev. – 90 p.
5. Instytut rukopysu Nacionalnoji Biblioteki imeni V.I.Vernadskogo, f. 312, № 430, T. 1.
6. KOGUT Z. (2004) Korinnia identychnosti. Studii z rann'omodernoi ta modernoi istorii Ukrainy. Kyiv: Krytyka. – 352 p.
7. KRYZHANIVSKYI O.P., PLOKHIIY S.M. (1994) Istorija tserkvy ta religijnoi dumky na Ukraini. Lybid, Kyiv. – 335 p.
8. LASTOVSKYI V.V. (2008) Mizh suspiilstvom i derzhavoiu. Pravoslavna tserkva v Ukraini naprykintsi XVII – u XVIII st. v istorii ta istoriografii. Kyiv: Feniks. – 496 p.
9. MORDVINTSEV V.M. (1997) Rosijske samoderzhavstvo i Ukrainska pravoslavna tserkva v kintsi XVII–XVIII st. Kyiv: VPTS "Kyivskij universitet". – 95 p.
10. Opisanie dokumentov i del, hraniashchiesia v arhive Sv. Sinoda (1885). T. VII. Sankt Peterb. – 380, CLXXIV, 75 p.
11. PARHOMENKO V. (1906) K istorii vzaimnyh otnoshenij malorossijskikh svetskikh i duhovnyh vlastej v XVIII veke. Kievskaya starina. № 1. Otdel vtoroj. – P.11–12.
12. Polnoe sobranie postanovlenij i rasporyazhenij po vedomstvu pravoslavnoho isповедaniya (1890). T. 7. Sankt Peterb. – 759 p.
13. PRISHLIYAK V. (2010) Z lystuvannia Danyla Apostola. *Ukrainyskyi arheografichnyi shchorichnyk*. Vyp. 15. – S. 384–413.
14. TELICHENKO I.V. (1890) Soslovnye nushdy i zhelania malorossian v epohu Ekaterinskoi komisii. *Kievskaya starina*. T. 31. Kn. 11–12. – P. 251–272, 471–493.
15. TERNOVSKIY F. (1879) Ocherki iz istorii Kievskoi eparhii v XVIII stoletii na materialah sinodalnogo arhiva. Kiev. – 53 S.
16. TERNOVSKIY F. (1874) Proshenie kievskogo arhiepiscope Varlaama Vanatovicha imperatoru Petru II o predostavlenii kievskoi kafedre prezhnego titula mitropolii. *Kievskie eparhialnye vedomosti*. № 3. Otdel vtoroi. – P. 63–78.
17. TITOV F.I. (1913) Russkij tsarstvujuchij dom Romanovych v otnoshenii ego k Kievno-Pecherskoj Lavre. Kiev. – 173 p.
18. HARLAMPOVICH K.V. (1914) Malorossijskoe vlijanie na velikoruskuju cerkovnuju zhizn. T. 1. Kazan. – 970 p.
19. Centralnyi derzhavnyj istorichnyj arhiv Ukrainy, Kyiv (CDIAK Ukrainy), fond 51, op. 3, sprava 503.
20. CDIAK Ukrainy, fond 128, op. 1 zag., sprava 7.
21. CDIAK Ukrainy, fond 128, op. 1 zag., sprava 8.
22. CDIAK Ukrainy, fond 128, op. 1 dрук., sprava 38.
23. CDIAK Ukrainy, fond 128, op. 2 chern., sprava 4.

Надійшла до редакції 17.08.17